

สันติวิธีกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม

Peaceful Way and Solution the Conflict in society

พระโสภณ ธรรมทีโป

PhraSopa Dhammateepo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkorn University

Corresponding Author Email: kwanbopit@hotmail.com

Received April 15, 2020; Revised April 25, 2020; Accepted: April 30, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่องสันติวิธี และเพื่อศึกษาการใช้สันติวิธีกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร หนังสือและบทความที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้งที่เน้นความสงบ ไม่รุนแรง ส่วนความขัดแย้งทางสังคมคือเหตุความไม่สงบอันมาจากปัจจัยต่างๆ เช่น ชั้นทางสังคมเชื้อชาติ กลุ่มชน เพศ และอายุ มีความเกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมของการกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคม ได้แก่ เงิน อำนาจ การศึกษา และเกียรติยศทางสังคม การใช้สันติวิธีเพื่อการแก้ปัญหาในสังคมจึงสามารถทำได้ผ่าน 1. รูปแบบทางด้านความเป็นสากล 2. รูปแบบด้วยหลักธรรมทางศาสนา 3. รูปแบบของการร่วมมือกันของกลุ่มบุคคลในสังคม เป็นรูปแบบของการไว้วางใจกันกันระหว่างรัฐและประชาชน

คำสำคัญ: สันติวิธี, ความขัดแย้ง, สังคม

ABSTRACT

This article entitled to study the concept of the Peaceful Way, to study Solution the Conflict in society. This is a qualitative research done by studying academic documents. In the research, it was found that Peaceful Way is a method of dealing with conflicts that emphasize peace and nonviolence. Social conflicts are unrest caused by factors such as social stratum, race, ethnic group, gender, and age. The valuable resources in society are money, power, education and social honor. The use of peaceful means for solving problems in society can therefore be achieved through: 1. a universal model 2. a model with religious principles 3. a model of collaboration among people in society It is a form of trust between the state and the people.

Keywords: peaceful way, the Conflict, Society

บทนำ

การดำรงอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมการเมืองนั้น ย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงได้ยากไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในระดับบุคคลหรือในระดับสังคม เนื่องจากโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกันทุกประการ หากมีความแตกต่างกันในหลายลักษณะนับแต่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ไปจนถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรม แม้ว่าความแตกต่างโดยพื้นฐานในลักษณะต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างดังกล่าวนี้มักเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งระหว่างคนต่างกลุ่มที่อยู่ร่วมในสังคม แต่ก็มีได้หมายความว่า จะเป็นบ่อเกิดของความรุนแรงด้วยแต่อย่างไร

เนื่องจากปัญหาความรุนแรงในสังคม มีต้นตอที่แท้จริงอยู่ที่การเลือกใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้ลุล่วง มากกว่าจะเกิดจากปัญหาความขัดแย้งในตัวเอง นั้นย่อมหมายความว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้ว สังคมมีทางเลือกหลากหลายวิถีทางในการแก้ไขข้อขัดแย้งให้ลุล่วงไปได้ ส่วนการใช้ความรุนแรงนั้น เป็นเพียงหนึ่งในวิธีการแก้ปัญหาเท่านั้น มิใช่เป็นทางออกเดียวในการจัดการความขัดแย้งในสังคมที่เกิดขึ้นจากค่านิยม ความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย (รัฐพล เย็นใจมา; สุระพล สุยะพรหม, 2561)

สันติวิธี คือวิธีการจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่ง การใช้สันติวิธีมีเหตุผลสำคัญตรงที่ว่า เป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาวทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะเกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดี ความสามัคคีปรองดองนั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง บางคนมองสันติวิธีในลักษณะปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่น การใช้ปฏิบัติการไร้อำนาจเพื่อให้รัฐหรือผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือพฤติกรรมบางคนใช้สันติวิธี เพราะความเชื่อว่าจะให้ผลที่ยั่งยืนและเป็นไปตามหลักจริยธรรม หรือ ศาสนธรรม บางคนใช้สันติวิธีตามหลักการบริหารเพื่อลดความขัดแย้ง ไปใส่รูปแบบอื่นที่จะจัดการได้ดีกว่า โดยไม่ใช้ความรุนแรง (จรัญ ภัคดีธนากุล, 2556)

การสร้างสังคมสมานฉันท์ จำเป็นต้องอยู่บนเงื่อนไขของการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีหรือการไม่ใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญ โดยถือว่าสันติวิธีเป็นทางเลือกหลักเมื่อเผชิญกับความขัดแย้ง และยึดมั่นในหลักมนุษยธรรม เพื่อปฏิเสธการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการใช้ความรุนแรงไม่ว่าจะโดยรัฐหรือกลุ่มคนผู้ก่อความรุนแรง ต่างเกิดขึ้นจากเงื่อนไขที่เชื่อว่า ต่างฝ่ายต่างมีความชอบธรรมที่จะใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อเป้าหมายในการสร้างความเป็นธรรม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากการใช้ความรุนแรง แม้จะเป็นมาตรการในการจัดการปัญหาที่ดำเนินการได้ง่ายและรวดเร็ว แต่การใช้ความรุนแรงจัดการปัญหา กลับจะทำให้สังคมมองไม่เห็นทางเลือกทางการเมืองอื่นๆ และที่สำคัญ ยังอาจทำให้ความขัดแย้งยิ่งขยายวงกว้างและนำไปสู่การเผชิญหน้ากันด้วยความรุนแรงหนักขึ้นสำหรับกระบวนการจัดการและแก้ปัญหาความขัดแย้งแบบสันติวิธี มีวิธีการที่สามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบ ขึ้นกับว่าความขัดแย้งอยู่ในสถานการณ์ใด ระหว่างก่อนเกิดสถานการณ์ ระหว่างที่เกิดสถานการณ์ และภายหลังสถานการณ์ความขัดแย้งผ่านพ้นไปแล้ว ในกรณีที่พบว่าความขัดแย้งกำลังจะก่อตัวแนวทางการจัดการเพื่อคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งที่เหมาะสมคือ การเสนอแนวทางไต่สวนสาธารณะ (Public hearing) ซึ่งเป็นวิธีการที่ควรเกิดก่อนที่จะมีการดำเนินการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะขนาดใหญ่ เพื่อให้ทรรศนะที่แตกต่างขัดแย้งกันระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ได้รับการพิจารณาและนำไปสู่การสร้างข้อสรุปและการตัดสินใจร่วมกันของคนในสังคม

ในกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นและนำไปสู่การเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายที่ตรงข้ามกัน เช่น การชุมนุมเรียกร้อง การปิดถนน ล้อมทำเนียบรัฐบาลหรือส่วนราชการ ปิดล้อมโรงงาน เป็นต้น แนวทางการจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เหมาะสมก็คือ การสร้างพื้นที่สำหรับการสานเสวนาระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งผ่านกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยแบบมีคนกลาง ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนภาครัฐ ผู้แทนกลุ่มผู้เรียกร้อง และผู้แทนภาควิชาการ โดยอาจเป็นการเจรจาเพื่อต่อรอง (Negotiation) เพื่อหาข้อแลกเปลี่ยนบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาในประเด็นที่ไม่ซับซ้อนหรือการเจรจาไกล่เกลี่ย คนกลาง (Mediation) ในกรณีที่คู่ขัดแย้งเห็นว่าทั้งคู่ต่างไม่สามารถแก้ไขปัญหาพร้อมกันได้โดยลำพัง จึงต้องอาศัยการยอมรับความช่วยเหลือจากคนกลางเป็นผู้ช่วยตัดสินใจในปัญหาความขัดแย้ง

สำหรับกรณีที่ปัญหาความขัดแย้งได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงแล้ว เช่นการเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งกันด้วยความรุนแรง และก่อให้เกิดความเสียหายในร่างกายและทรัพย์สิน แนวทางการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธีที่เหมาะสมคือ กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative justice) ซึ่งเป็นกระบวนการเยียวยาปัญหาความขัดแย้งโดยให้ความสนใจในการฟื้นฟูแก่เหยื่อและชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อมากกว่าการให้คุณค่าเรื่องการลงโทษผู้ทำผิด โดยยกระดับความสำคัญของเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น รวมทั้งการดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมเรียกร้องให้ผู้ทำผิดแสดงความรับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคลหรือชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการข้อพิพาทที่มีรากฐานอยู่ในวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม เช่น การประชุมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหมู่บ้าน การบรรเทาและเยียวยาความเสียหายของเหยื่อด้วยจารีตกฎหมายในชุมชน เป็นต้น

หลักการสำคัญที่ให้ความใส่ใจคือ เราจะหันหลังให้แก่ “พลังของความเกลียดชัง” ไปสู่ “การสร้างพลังแห่งการแบ่งปันสิ่งดี” ให้แก่กันและกันได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เราจะแบ่งปันความรักให้มนุษย์ร่วมโลกท่ามกลางความหลากหลายได้อย่างไร เราจะแบ่งปันผลประโยชน์ และความต้องการด้านทรัพยากร ให้สอดคล้องกับโลกธรรมที่มีอยู่และดำรงอยู่ในโลกนี้ได้ได้อย่างไร เราจะช่วยกันนิยามความสุขในระดับต่างๆ ตั้งแต่ปัจเจกครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลกเพื่อจะได้ปฏิบัติต่อกันเพื่อให้สอดคล้องกับความสุขที่คนเหล่านั้นต้องการได้อย่างไร เราจะแบ่งปันถ้อยคำที่มีคุณค่าและเติมไปด้วยความรู้สึกที่ดีที่มีต่อกันได้อย่างไร เราจะแบ่งปันลมหายใจแห่งสันติภาพ เพื่อให้ลมหายใจของเราเป็นลมหายใจแห่งความรักแทนลมหายใจแห่งการเกลียดชังกันได้อย่างไร และเราจะมีขันติธรรม ที่พร้อมจะอดทนรับฟัง เรียนรู้ เข้าใจ และปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ที่มีความคิด และวัฒนธรรมที่แตกต่างได้อย่างไร บทความนี้จึงต้องการนำเสนอแนวคิดเรื่องสันติวิธี และศึกษาการใช้สันติวิธีกับการดำเนินชีวิตในสังคมไทยต่อไป

แนวคิดเรื่องสันติวิธี

สันติวิธีคือวิถีทางแห่งความสงบ ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงลักษณะดังกล่าวไว้ในแง่ของเครื่องมือ (mean) คือ การฆ่าเหตุเป็นอันเห็นให้ต้องประสบความทุกข์ ได้แก่ฆ่าความโกรธ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 71 หน้าที่ 79) ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะพบได้ตอนที่พระพุทธองค์ทรงตรัสกับองคฺุณิมาลว่า “เราได้ละทิ้งโทษทัณฑ์ในสัตว์ทั้งมวลอยู่ทุกเมื่อ ส่วนท่านซึ่งไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่าหยุดแล้ว ส่วนท่านชื่อว่ายังไม่หยุด” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 26 ข้อที่ 867 หน้าที่ 482) ซึ่งหลักการนี้เป็นการกล่าวให้เห็นมุมมองในการใช้สันติวิธีเพื่อให้ได้รับผล (end) อันได้แก่ความสงบ กล่าวคือเป็นการสงบจากกิเลสทั้งจากไฟคือราคะ โทษะของโทสะ และทุกข์ด้วยเบญจขันธ์และเสนอว่าสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 25 ข้อที่ 202 หน้าที่ 95)

เมื่อพิจารณาจากลักษณะทางพระพุทธศาสนาข้างต้น จึงเป็นแนวทางในการพิจารณาแนวคิดเรื่องสันติวิธีจากคำอธิบายทั้งเชิงบวกและเชิงลบของนักคิดและนักปฏิบัติการตามศาสตร์และอาชีพต่างๆ เช่นสังคมศาสตร์นิติศาสตร์รัฐศาสตร์นักการเมืองการปกครองและนักการทหาร รวมถึงบุคคลทั่วไปออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่กลุ่มที่ถือว่าสันติวิธีคือการไม่ใช้กำลังหรืออำนาจ การเชื่อฟัง การไม่ก่อความวุ่นวายและการทำตามกฎหมาย (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554) ดังนี้

1. **สันติวิธี คือการไม่ใช้กำลัง หรืออำนาจ** ในกระแสของการจัดการความขัดแย้ง ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชนนั้น เรามักจะใช้อำนาจเข้าไปจัดการ โดยการนำอำนาจไปใช้ไปเป็นเครื่องมือที่แทนที่จะใช้อำนาจร่วม (power with) แต่กลับใช้อำนาจเหนือ (power over) ซึ่งอำนาจเหนือมักจะเดินเคียงคู่กันไปกับกระบวนการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาถึงกระนั้น จะพบว่า ในหลายสถานการณ์ที่รัฐ หรือเราเองมักจะแก้ปัญหาความรุนแรงด้วยการใช้ความรุนแรงตอบโต้ ทำให้เกิดวิธีการจับคู่ระหว่างสงครามกับสันติภาพ ซึ่งการจับคู่ในลักษณะนี้ทำให้มีการมองว่าสันติภาพจะเกิดขึ้นได้หากเราใช้สงครามเข้าไปจัดการแก้ไขซึ่งคล้ายคลึงกับคำกล่าวที่ว่าแม่หวังตั้งสงบ จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ (if you want peace prepare for war)

2. **สันติวิธีคือการเชื่อฟัง** การให้คำนิยามของสันติวิธีในลักษณะนี้มักจะเกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม และการทหาร ที่มุ่งหวังให้กลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยกว่าเคารพและเชื่อฟัง อุปมาเช่นเดียวกับเด็กควรเคารพผู้ใหญ่ ไม่ควรโต้เถียงถกเถียงและวิพากษ์วิจารณ์ แม้บางครั้งจะเป็นการแสดงออกบนฐานของเหตุและผลก็ตาม

3. **สันติวิธีคือ การไม่ก่อความวุ่นวาย** ส่วนใหญ่กลุ่มบุคคลที่มักจะนิยามสันติวิธีในลักษณะนี้เนื่อง ๆ คือ รัฐ หรืออาจจะเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์จากอำนาจรัฐอย่างใดก็ตามที่การสร้างวุ่นวาย ในลักษณะนี้คือการต่อแพ่ง (civil disobedience) กลุ่มคนที่ใช้สันติวิธีชนิดก่อความวุ่นวาย เป็นกลุ่มประชาชนที่เรียกร้องความเท่าเทียม และเที่ยงธรรม เกี่ยวกับผลประโยชน์และความต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจการเข้าถึงทรัพยากร และอำนาจทางการเมือง โดยสรุปสันติวิธีในความหมายทั่วไปแสดงนัยถึงการตีความของกลุ่มคนสองกลุ่ม คือรัฐ และ ประชาชน ที่ขัดแย้งกันทางผลประโยชน์ความต้องการความสัมพันธ์และค่านิยม และโครงสร้างโดยพยายามที่จะให้แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ที่พึงประสงค์ต่อการแสดงออกมา แต่การแสดงออกทางสันติวิธีนั้นจะมุ่งเน้นไปที่วิธีการที่ต้องไม่ก่อความวุ่นวายให้กับสังคมแต่เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงการไม่เห็นด้วยโดยหลักการปฏิบัติตนแบบสงบ ไม่ทำให้เกิดความวุ่นวาย เช่นเดียวกับที่มหาตมะ คานธีแสดงให้เห็นด้วยวิธีการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างสงบ

สรุปแล้ว “สันติวิธี” หมายความว่า วิธีการแก้ไขปัญหาในสังคมการเมือง ที่ต้องมีการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิบัติ (Problem Solving) มิใช่การยอมจำนนต่อปัญหาหรือการนิ่งเฉย โดยให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันฉันท์มิตร ปราศจากอคติและความเกลียดชัง ยอมรับความแตกต่าง ถือความยุติธรรมเป็นใหญ่ และยอมรับความเจ็บปวดหรือความทุกข์ร่วมกับเพื่อนร่วมชาติด้วยการทำหน้าที่ของแต่ละฝ่าย สันติวิธีจึงไม่ใช่ “ปฏิบัติการทางจิตวิทยา” ที่เปลี่ยนแปลงความขัดแย้งจากคู่ขัดแย้งที่มีปฏิกริยารุนแรงต่อกันไปสู่การแสวงหาทางออกอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างคู่ขัดแย้ง

ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม

สังคมนั้นไม่ได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่สังคมนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยก (Division) อันเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ระบบที่มีลักษณะซับซ้อนของความไม่เท่าเทียมกัน (Inequality) และความขัดแย้ง (Conflict) ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนักสังคมวิทยากลุ่มความ

ขัดแย้งทางสังคมจะพยายามค้นหาว่า ปัจจัยต่างๆ เช่น ชั้นทางสังคมเชื้อชาติ กลุ่มชน เพศ และอายุ มีความเกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมของการกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคม ได้แก่ เงิน อำนาจ การศึกษา และเกียรติยศทางสังคมอย่างไร นอกจากนี้นักวิชาการในกลุ่มความขัดแย้งทางสังคมจะมองว่า ในสังคมเกิดการแข่งขันกันเพราะในสังคมมีความขัดแย้งกันอันเนื่องมาจากคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมได้รับผลประโยชน์และผลตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน สิ่งตอบแทนและผลประโยชน์ที่คนในสังคมได้รับมีความแตกต่างกันออกไปตามตำแหน่งและหน้าที่ทางสังคม นักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้ยังมองว่า สังคมมีความขัดแย้งกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้สังคมมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงตามมา (สุเทพ สุวีรางกุล, 2551)

Shaw & McKay นักสังคมศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ศึกษาอาชญากรรมทั้งระดับมหภาคและระดับจุลภาคเกี่ยวกับนิเวศวิทยาและพัฒนาเป็นทฤษฎีสังคมไร้ระเบียบขึ้น อธิบายทฤษฎีสังคมไร้ระเบียบว่าเกิดจากการเจริญเติบโตของสังคมชนบทไปสู่การเป็นสังคมเมือง (Urbanization) และจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่สำคัญ 4 ประการ คือ (กระทรวงยุติธรรม, 2551)

1. การสูญสลายหรือลดน้อยลงของกลไกควบคุมทางสังคม เนื่องจากการมีประชาชนอพยพมาอยู่ในชุมชนมากขึ้น ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนไม่ค่อยรู้จักกัน สภาพสังคมจะมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ไม่ยุ่งเกี่ยวกัน ในที่สุดจะนำไปสู่ความอ่อนแอของกลไกการควบคุมของชุมชนนั้น 82

2. การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ในแต่ละชุมชนจะมีวัฒนธรรมซึ่งสืบทอดเป็นเวลานาน เมื่อมีชนกลุ่มใหม่มาอาศัยอยู่ ก็จะได้รับเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่เหล่านี้ และถ่ายทอดให้แก่ประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่สืบทอดต่อไป

3. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม สิ่งที่ผู้อพยพมาอยู่ใหม่นำติดตัวมาด้วยก็คือค่านิยมความเชื่อ และวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งอาจแตกต่างจากค่านิยมหรือวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในชุมชน ดังนั้นจึงนำไปสู่ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4. ความยากจน เนื่องจากผู้อพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนมักจะเป็นคนต่างด้าวที่เข้ามาอยู่ใหม่ หรือคนชนบทที่อพยพเพื่อเข้ามาหาอาชีพใหม่ในเขตเมืองใหญ่ บุคคลเหล่านี้จะมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ จะเป็นชุมชนที่มีกลไกการควบคุมทางสังคมที่ต่ำ ชุมชนไร้ระเบียบนั้นนอกจากจะมีลักษณะ 4 ประการข้างต้นแล้ว ยังมีปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการควบคุมอาชญากรรมอีก 3 ประการคือ การไม่สามารถควบคุมดูแลกลุ่มวัยรุ่นที่ชอบมั่วสุมกัน การมีเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชนน้อยมาก และอัตราความร่วมมือในองค์กรส่วนท้องถิ่นของประชากรในท้องถิ่นต่ำมาก ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 มีการอพยพสู่ตัวเมือง การมีเมืองเกิดขึ้นและมีการอุตสาหกรรม สิ่งเหล่านี้ได้ทวีจำนวนมากขึ้น โดยคนอพยพเข้ามาใหม่ไม่สามารถจะปรับตัวเข้ากับชีวิตในที่ผิดแผกจากที่ตนเคยประสบ เช่น เมืองจะเป็นที่ที่มีประชากรหลายจำพวก ทฤษฎีทางพยาธิทางสังคมไม่อาจจะอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาสังคมนี้ได้ และได้สร้างแนวความคิดใหม่ จนในที่สุดกลายเป็นแนวความคิดที่เป็นทฤษฎีการเสียระเบียบของสังคม หรือความไม่เป็นระเบียบในสังคมทฤษฎีนี้ถือว่าสังคมได้เกิดจากการรวมตัวอย่างมีระเบียบ กฎเกณฑ์แน่นอนที่คาดหวังให้สมาชิกต้องปฏิบัติ การเสียระเบียบทางสังคมเกิดจากกฎเกณฑ์เหล่านี้ล้มเหลว ทำให้ไม่มีผู้ปฏิบัติตามหรือละเมิดดังกล่าว ความล้มเหลวของกฎเกณฑ์การละเมิดดังกล่าวอาจจะมีสาเหตุ 3 ประการ คือ (วิทยา ทองดี, 2551)

1. การไร้กฎเกณฑ์ เป็นภาวะที่คนเราไม่มีกฎเกณฑ์คอยบอกว่าจะต้องทำอย่างไร
2. ความขัดแย้งของกฎเกณฑ์ เป็นภาวะที่คนเรารู้สึกถูกบีบหรือถูกบังคับให้กระทำตามบรรทัดฐานที่ตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกัน

30 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563)

3. การฝ่าฝืน เป็นภาวะที่คนเรารู้สึกว่า การเชื่อกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ก็ไม่ได้ทำให้ตนได้รับประโยชน์ หรือได้รับโทษอะไร เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว อาจจะทำให้มาตรฐานของความประพฤติที่เคยปฏิบัติมาจนเป็นประเพณี กลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัย และสังคมก็ไม่มีมาตรฐานใหม่ให้สมาชิกปฏิบัติบุคคลที่รับผลจากการเสียระเบียบทางสังคมนี้อาจจะทำให้กลายเป็นไม่สนใจจะทำตามระเบียบ เช่น ดิถยาเสพติด หรือประกอบอาชญากรรม และสังคมเองก็จะรู้สึกได้รับแรงกระแทกจากความไร้ระเบียบนั้น อาจจะไม่แก้ไขด้วยการเปลี่ยนกฎเกณฑ์บางอย่าง หรืออาจจะรักษากฎเกณฑ์ที่ขัดแย้งนั้นไว้ หรือไม่ก็เลิกกฎเกณฑ์ดังกล่าวเสีย (วิทยาทองดี, 2551)

สรุปแล้วความขัดแย้งระหว่างคนมาจากเรื่องอุดมคติทางสังคมและวิถีชีวิตแบบปัจเจกซึ่งในระดับที่ใหญ่ขึ้นไปเป็นความขัดแย้งทางค่านิยมของชาติและปัญหาทรัพยากรที่ไม่เพียงพอ ซึ่งการจะหาต้นตอปัญหาต่างๆ เหล่านี้ได้ต้องอาศัยความเข้าใจสภาพสังคมและธรรมชาติ รวมถึงความเป็นมนุษย์

การใช้สันติวิธีเพื่อการแก้ปัญหาในสังคม

กระบวนการใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาสังคมจะพบได้ตามหลักการนำเสนอในรูปแบบดังนี้

1. รูปแบบทางด้านความเป็นสากล โดยการใช้สันติวิธีของสังคม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ที่มาจากความขัดแย้งนั้นเกิดจากตัณหา มานะ ทิฐิ ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้มนุษย์ออกไปแสดงบทบาทต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดภาวะที่เรียกว่า ลิตรอน สันติภาพหรือทำลายสันติ และเนื่องจากกิเลส 3 อย่างนี้ก่อตัวขึ้นในจิตใจของมนุษย์ เพราะฉะนั้นในที่สุดก็ต้องแก้ปัญหาที่จิตใจของมนุษย์ และการแก้ปัญหาที่จิตใจของมนุษย์จะทำได้ก็ด้วยการพัฒนามนุษย์คือการให้มนุษย์เป็นคนที่ดีขึ้น และการดีขึ้นของมนุษย์นั้นก็จะต้องประกอบด้วยทั้งในด้านพฤติกรรมคือการกระทำจิตใจและปัญญา ท่านให้ความเห็นว่าการรู้ถึงภูมิหลังอันเป็นที่มาในทุก ๆ มิติจะเป็นสิ่งที่ดีที่จะช่วยให้มนุษย์ไม่ละเมิดต่อกันและไม่ปิดโอกาสแก่กันและกันในการที่จะมีชีวิตอยู่รอดในสังคมได้ถ้ามนุษย์ไม่คำนึงถึงสิทธิของกันและกัน ปล่อยให้มีการละเมิดต่อชีวิตต่อทรัพย์สิน มีการกัดกัน แบ่งแยก ทำให้บุคคลขาดอิสรเสรีภาพ ขาดความเป็นเอกภาพในขณะเดียวกันในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์นั้น อาจจะใช้การประนีประนอมกัน แต่มนุษย์ก็ไม่สามารถที่ประนีประนอมกับสัญธรรมได้ เพราะจะเป็นการสร้างกำแพงกันตนไม่ให้เข้าถึงความจริงที่เป็นจริงนี้ก็เพราะว่าการประนีประนอมไม่ใช่สิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างแท้จริง เพราะแต่ละฝ่ายต้องยอมเสียบางอย่างเพื่อให้ตนได้บ้างหรือเพื่อจะได้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ต่างฝ่ายจึงต้องยอมเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงต้องมีความจำใจอยู่ในตัว หากการประนีประนอมไม่มีทางออกที่ดีที่สุด ทฤษฎีใดควรจะเป็นให้คำตอบที่ดีที่สุด พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เห็นว่า “การประสานกลมกลืนเข้าด้วยกัน (Harmonize) คือไม่มีหรือไม่เหลือความขัดแย้ง เมื่อมีความขัดแย้งก็จัดจนกระทั่งลงตัวคือเข้ากันได้ดี ทุกอย่างประสานกลมกลืนโดยองค์รวมต่างๆ อยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้อง และมีความสัมพันธ์ที่ถูกต้องพร้อมทั้งทำหน้าที่ถูกต้องต่อกัน ส่งต่อประสานกันได้ดี” (พระธรรมปิฎก, 2546) ซึ่งการสอดประสานจะทำให้มนุษย์มีการพัฒนาจิตปัญญาให้หลุดพ้นจากความยึดถือคับแคบ มีสภาพจิตที่ไม่เปิดกว้าง มีความคิดตีบตัน อย่างไรก็ตามการสอดประสานดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับหลักความคิดสากล 3 ประการ คือ

1.1 ความจริงที่เป็นสากล คือ หลักความจริงที่เป็นกลาง ๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่รวมทั้งทุกศาสนา

1.2 ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล คือ ความเป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็น เข้าใจ ให้ความนับถือเสมอกัน การทำร้ายและทำลายชีวิตมนุษย์ไม่ว่าจะมีสิ่งกีดใดหรือไม่ เป็นความไม่ดี ไม่งามทั้งสิ้น

1.3 ความมีเมตตาที่เป็นสากล คือ ให้ความรู้สึกเป็นมิตร มีความรัก ความปรารถนาประโยชน์สุขแก่ มนุษย์ทั่วทุกคนเสมอเหมือนกัน โดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยกส่วนแนวคิดที่ว่า “สันติวิธีเป็นวิถีทางการ ดำเนินชีวิต” นั้น ท่านมุ่งเน้นให้มนุษย์อยู่ร่วมกับสรรพสิ่งอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียน และทำลายล้างซึ่งกัน และกัน ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาที่ว่า “สรรพสิ่งล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและ กัน” เช่น หากมนุษย์แสพบริโภคอย่างเต็มที่โดยไม่รู้จักประมาณ ก็จะทำให้เกิดการทำลายล้างธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ทำให้ธรรมชาติสูญเสียความเป็นดุลยภาพไป และเมื่อธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม ก็จะส่งผล ย้อนกลับมาสร้างความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกันอย่างสอด ประสานกับธรรมชาติในฐานะที่เป็นมิตรที่ดีต่อกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546)

2. รูปแบบด้วยหลักธรรม ผู้ให้กำเนิดแนวคิดสันติวิธีก็คือ มหาตมะ คานธี ซึ่งเป็นชาวอินเดีย มีชีวิต อยู่ในช่วงค.ศ. 1869 – 1978 ได้รับการยกย่องให้อยู่ในฐานะบิดาของชาติ และทั่วโลกยอมรับในฐานะบุคคล สำคัญในด้านการต่อสู้โดยใช้หลักสันติวิธี ผลงานที่ทั่วโลกยอมรับก็คือ การต่อสู้กับความอยุติธรรมในสังคมทั้ง ในแอฟริกาและอินเดีย ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษในขณะนั้น มหาตมะ คานธีเป็นผู้นำในการต่อสู้ เพื่อกู้เอกราชของอินเดียจากการเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ โดยใช้หลัก “อหิงสา” หรือการต่อสู้โดยไม่ใช้ความ รุนแรงในการเผชิญหน้า จนประเทศอินเดียได้รับเอกราชในปี 1978 สำหรับคำว่า “อหิงสา” นั้นเมื่อเข้าใจคำ ว่า “หิงสกรรม” แล้ว อหิงสาหรือการไม่ใช้ความรุนแรงจะมีความหมายกว้างกว่าการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอย่าง เดียวตามที่เข้าใจกัน แต่เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องใคร่ครวญในการปฏิบัติเฉพาะกรณี ๆ ไป อหิงสาใน ความคิดของคานธีนั้นคือหนทางที่จะไปสู่พระผู้เป็นเจ้าหรือสัจจะ ซึ่งถ้าโลกนี้ปราศจากอหิงสาแล้ว มนุษยชาติ จะทำลายล้างกันเองจนหมด เจื่อนไขประการแรกของอหิงสาหรือการไม่ใช้ความรุนแรงคือ สร้างความเป็น ธรรมให้ชีวิตทุกชนิดและทุกระดับ ผู้ที่ยึดถือหลักของอหิงสาจะต้องฝึกฝนทางจิตวิญญาณ เช่น ฝึกให้รักคนที่ เกลียดเรา ซึ่งเป็นเรื่องยากที่สุด และจำเป็นต้องเรียนรู้ศิลปะการตาย เพราะผู้ที่ฝึกอหิงสาจำเป็นต้องฝึกฝน ตนเองให้มีความเสียสละอย่างสูง เพื่อไม่ให้เกิดความกลัวที่จะสูญเสีย สิ่งที่ยิ่งกลัวมีอย่างเดียวคือ พระผู้เป็นเจ้า คานธีมองว่าอหิงสาเป็นคุณธรรมและเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่มีอยู่ จึงทำให้โลกมนุษย์ ดำรงเผ่าพันธุ์มาได้ (สุวัฒน์ ดวงแสนพุด, 2555) ซึ่งหลักการนี้เป็นการมองถึงหลักสันติภาพที่ปรากฏในหลักคำ สอนทางศาสนา ตามคำที่พุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ว่า “สันติภาพนั้น มันสำคัญอยู่ในตัวมันเอง คือ จำเป็นสำหรับ ชีวิตทุกชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับส่วนบุคคล หรือทั้งหมดในโลกล้วนต้องการสันติภาพ” ด้วยเหตุนี้ “พุทธบริษัท จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องสันติภาพ เพราะสันติภาพเป็นจุดมุ่งหมายอย่างยิ่ง ของพระพุทธเจ้าเพื่อที่ชวนช่วยกันและกันให้เกิดสันติภาพขึ้นมา” โดย 10 ท่านให้แนวคิดที่ว่า “ควรที่จะ มุ่งเน้นตามมรรค 8 หรือความถูกต้อง 8 ประการ กล่าวคือ ความเข้าใจถูกต้อง ความใฝ่ใจถูกต้อง การพูดจา ถูกต้อง การกระทำถูกต้อง การดำรงชีพถูกต้องความ پاکเพียรถูกต้อง การระลึกประจําใจถูกต้อง และการ ตั้งใจมั่นถูกต้อง ซึ่งความถูกต้องทั้ง 8 ประการนี้ จัดได้ว่าเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสันติภาพ และใน ขณะเดียวกันความรู้ที่ถูกต้อง และความหลุดพ้นที่ถูกต้อง ทั้ง 2 ประการนี้ จัดได้ว่าเป็นผลของสันติภาพ ด้วย เหตุนี้ ท่านย้ำว่าความถูกต้องทั้ง 10 ประการดังกล่าวถือได้ว่าเป็น “ตัวแท้ของพระพุทธศาสนา” ท่านพุทธทาส ภิกขุมองว่าสันติภาพจะเกิดขึ้นได้นั้น ปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมต้องมี “ตรีปนิธาน” อันเป็นการตั้งไว้เพื่อ ประโยชน์แก่ชาวโลกหรือสากลจักรวาล เพราะจะทำให้สันติภาพแท้จริงกว้างขวางสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กล่าวคือ

2.1 การทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ซึ่งจะสามารถทำลายความเห็นแก่ตัวอันเป็นศัตรู ของสันติภาพ

32 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563)

2.2 การทำความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างศาสนาต่าง ๆ จะทำให้เกิดการยอมรับในความแตกต่าง และเกิดความร่วมมือกันมากที่สุด

2.3 ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม ซึ่งทำให้เกิดการลุ่มหลงมัวเมาจนขาดสติ และขาดความร่วมมือของบุคคลในระหว่างศาสนา (อรปรียา วสุมหันต์, 2553)

3. รูปแบบของการร่วมมือกัน เป็นรูปแบบของการไว้น้ำใจเชื่อใจกัน การสร้างความไว้น้ำใจเชื่อใจในสังคม โดยเริ่มจากเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน เรื่องนี้เป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งในการอยู่ร่วมกัน ถ้าคนในสังคมขาดความไว้วางใจกันก็เป็นเรื่องยากที่จะเกิดความสามัคคีหรือแก้ปัญหา หรือการพัฒนาใดๆ ได้ ปัจจุบันนี้ ความไว้น้ำใจเชื่อใจ ความเกรงใจกำลังลดและหายไป คือ ไม่กลัว ไม่เกรงใจ ไม่ไว้วางใจ การขอร้อง การสั่งอาจฟังแต่ไม่ทำตาม ความศรัทธาต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐมีน้อยลง ไม่ใช่เกิดจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น ส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุคือ เมื่อประชาชนเกิดความขัดแย้งเห็นต่างจากรัฐแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้วิธีจัดการโดยใช้ความรุนแรง ซึ่งการใช้ความรุนแรงในสังคมมีต้นทุนทางสังคมสูง เพราะจะทำให้เกิดความเกลียดชังและความแตกแยกยากที่จะสมานนับเป็นปัญหาความมั่นคงที่ร้ายแรง ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งโดยใช้สันติวิธีนั้นทั้งรัฐและประชาชนจะต้องเข้าใจและร่วมมือกันหาวิธีการที่เหมาะสม มิให้กลายเป็นทางรุนแรง และโดยรัฐมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองผู้คนพลเมือง และมีเครื่องมือที่อาจนำไปสู่ความรุนแรง จึงต้องเป็นฝ่ายเริ่มต้นในการเป็นผู้นำสันติวิธีก่อน เพื่อฟื้นความไว้วางใจให้กลับคืนมาสู่สังคม (พระไพโรเวศน์ จิตตพนโน (รัตนพันธ์), 2551)

การพัฒนากระบวนการสันติวิธีที่มีอยู่อย่างหลากหลายเข้ารวมกับการทำงานของกระบวนการยุติธรรม น่าจะเป็นหนทางนำไปสู่ความสงบสุขได้อย่างเท่าทันกับความซับซ้อนของสถานการณ์ความขัดแย้งเช่นในปัจจุบัน การค้นหากฎและวิธีการใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากที่ผ่านมาน่าจะเป็นหนทางที่ถูกต้อง ซึ่งภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงอันเป็นลูกผสมระหว่างประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เราคุ้นชินและพึงพิงอยู่กับรัฐสภา พรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสมาชิกเท่านั้น น่าจะเปิดรับบทบาทของภาคประชาชนหรือภาคพลเมืองโดยตรงในการมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมให้มากกว่าปัจจุบัน และต้องมีการเปิดช่องทางเช่นนี้ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่ง “สันติวิธี” ถือว่าเป็นหัวใจของหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประชาชนควรมีอำนาจตัดสินใจร่วมกันในการจัดการความขัดแย้ง เสียซึ่งที่ไม่เคยได้ยินอาจบอกทางสว่างแก่สังคมได้

ในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีของมีความหลากหลายทั้งในรูปแบบและวิธีการที่เราใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันเมื่อทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่าควรนำสันติวิธีไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งที่มีอยู่เพื่อนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุข การทำความเข้าใจเนื้อแท้หรือสาระสำคัญของสันติวิธีและกระบวนการนำไปสู่สันติวิธีจึงเป็นประเด็นที่ทุกคนในสังคมจะต้องให้ความสนใจ นอกจากนั้น ในด้านของการบริหารจัดการเพื่อให้กระบวนการสันติวิธี เดินหน้าต่อไปให้บรรลุเป้าหมาย ผู้ที่มีส่วนได้เสียในความขัดแย้งรวมไปถึงประชาชนทั่วไป ก็ควรเข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนักน้อยลดหลั่นกันไปในการจัดการให้กระบวนการสันติวิธีเดินหน้าไปได้อย่างตลอดรอดฝั่ง ที่ย้ำเน้นตรงนี้ก็เพื่อหวังว่าในสถานการณ์ความขัดแย้งที่ชัดเจน และปรากฏชัดอยู่ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางการเมือง หรือสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้เราทุกคนในสังคมจะต้องถือว่ามีส่วนร่วมกันในการกระบวนการสันติวิธีที่กำลังพูดถึงอยู่นี้

บทสรุป

สันติวิธี คือวิธีการจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่ง การใช้สันติวิธีมีเหตุผลสำคัญตรงที่ว่า เป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาวทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุก

ฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ขณะที่ความขัดแย้งทางสังคมมาจากปัจจัยต่างๆ เช่น ชั้นทางสังคมเชื้อชาติ กลุ่มชน เพศ และอายุ มีความเกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมของการกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคม ได้แก่ เงิน อำนาจ การศึกษา และเกียรติยศทางสังคม

การใช้สันติวิธีเพื่อการแก้ปัญหาในสังคมจึงสามารถทำได้ผ่าน 1. รูปแบบทางด้านความเป็นสากล โดยการใช้สันติวิธีของสังคม โดยอาศัยความจริงสากล มนุษย์สากลและความเมตตาสากล 2. รูปแบบด้วยหลักการ ผู้ให้กำเนิดแนวคิดสันติวิธีก็คือ มหาตมะ คานธี และพุทธทาสภิกขุเสนอถึงการเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน 3. รูปแบบของการร่วมมือกัน เป็นรูปแบบของการไว้เนื้อเชื่อใจกัน การสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจในสังคม โดยเริ่มจากเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน เรื่องนี้เป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งในการอยู่ร่วมกัน ถ้าคนในสังคมขาดความไว้วางใจกันก็เป็นเรื่องยากที่จะเกิดความสามัคคีหรือแก้ปัญหา

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). **สลายความขัดแย้ง**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระไพโรเวศน์ จิตตพนโน (รัตนพันธ์). (2551). **แนวทางแก้ไขปัญหาสังคมไทยแบบสันติวิธี. ในเอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาพรหมชา ธรรมมหาโส. (2547). **รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547).**
- วิทยา ทองดี. (2551). **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ ดวงแสนพุด. (2555). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธี**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- กระทรวงยุติธรรม. (2551). **การพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน : ผลการดำเนินงาน สภาพปัญหา และยุทธศาสตร์การพัฒนาในอนาคต**. นนทบุรี: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ. (2545). **กระบวนการยุติธรรมนานาชาติ (Restorative Justice) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการคุ้มครองสิทธิเด็กที่เป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว**. กรุงเทพฯ: กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม.
- อรปรียา วสุมนันต์. (2553). **พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
- สุเทพ สุวีรางกูร. (2551). **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จรัญ ภัคดีธนากุล. (2556). **นักกฎหมายกับการพัฒนาระบบประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- รัฐพล เย็นใจมา; สุระพล สุยะพรหม. (2561). **ความขัดแย้งในสังคม: ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข**. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน: 224-238.

